

Wprowadzenie

Mówi się, że tematy leżą na ulicy. Nieprawda, leżą wszędzie.
(Mariusz Szczygieł, *Fakty muszą zatańczyć*, Warszawa: Dowody na Istnienie, 2022, s. 227)

Tom, który oddajemy do rąk Czytelników, powstał jako efekt pracy czterdziściorga trojga Autorów, studentów drugiego i trzeciego roku Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego (w latach akademickich 2021/2022 i 2022/2023¹). Zebrane w nim teksty to wynik projektów realizowanych w ramach zajęć „Gatunki wypowiedzi w szkole” na specjalizacji nauczycielskiej (cztery grupy) oraz „Warsztat stylistyczny 1” na specjalizacji translatorskiej (dwie grupy), wpisanych do oferty dydaktycznej kierunku filologia polska².

Nasza książka stanowi, po pierwsze, zapis **niezwykłych czasów**, będąc postpandemicznym i okołowojsnym dowodem na istnienie jednostki w historii, społeczeństwie, na Uniwersytecie, ale też we własnej jaźni. Otwiera bardzo różne perspektywy chronologiczne – od teraźniejszości i mierzonej w tygodniach czy semestrach nieodległej przeszłości po czasy głębokiego PRL-u, z momentami przełomów: Marca ‘68, Solidarności ‘80 czy transformacji ‘89. Utrwała więc ważne chwile współczesności i wyłaniające się z zakamarków przeszłości wspomnienia, przefiltrowane przez umysły Autorów i ich Rozmówców – zatopione w ich wyobrażeniach jak w kawałkach bursztynu³.

Po drugie, prezentuje kolekcję portretów (nie)zwykłych **ludzi Polonistyki i Uniwersytetu** – wybranych przez studentów na bohaterów wywiadów i reportaży, wyróżnionych ze względu na moc charakterów, siłę pasji, ogrom doświadczeń, wartość przemyśleń i przeżyć, którymi zgodzili się podzielić z innymi. Niekiedy ta

¹ Wyjątek stanowi jeden tekst stworzony w maju 2024 roku w ramach zajęć odbywających się w roku akademickim 2023/2024.

² Inne specjalizacje, realizowane w tym samym czasie na polonistyce UW, to specjalizacja edytorska, medialna i glottodydaktyczna. Tylko pojedynczy studenci tych specjalizacji wzięli udział w naszym projekcie, ponieważ studiowali równocześnie na jednej z nich oraz na specjalizacji nauczycielskiej lub translatorskiej i dzięki temu uczestniczyli we wspomnianych wyżej zajęciach.

³ Zob. Mariusz Szczygieł, *Fakty muszą zatańczyć*, Warszawa: Dowody na Istnienie, 2022, s. 48.

sama osoba staje się bohaterką lub bohaterem dwóch różnych tekstów – równoległa lektura takich prac stwarza okazję do porównania indywidualnych wizji odrębnych twórców, dysponujących takim samym materiałem w punkcie wyjścia, lecz osiągających różne rezultaty, czego wyjaśnienie znajdujemy w wyznaniu Mariusza Szczygła:

Z opowieści moich bohaterów wydobywam to, co we mnie rezonuje. Może na tym polega kolonizowanie cudzych historii? Moja osobowość – wszystkie moje deficyty, wyobrażenia, fobie czy lęki – kolonizuje czyjaś historię.⁴

Po trzecie, jest też ta książka niezwyklej przewodnikiem po **miejscach i instytucjach naszego Wydziału i Uniwersytetu** oraz szerokiego uczelnianego świata. Pokazuje z perspektywy studenckiej i pracowniczej uniwersytecką przestrzeń w jej wymiarze materialnym, organizacyjnym i mentalnym, oddając blaski i cienie dawnego i obecnego życia naukowo-dydaktycznego oraz towarzyskiego. Ważny jest w tych opisach szczegół: zapach magnolii, pandemiczny ból kręgosłupa, odgłos przeciwlotniczego alarmu, lodowaty wiatr w Łazienkach, lalka, która przynosi szczęście na egzaminie, żółte schody mające wakacyjną sjęstą czy smak makaronu pod jarzeniówkami:

Szczegół zatrzymuje uwagę czytelnika.

Ogół, czyli ogólnik, jest mordercą reportażu [wywiadu także – przyp. red.].

„Tak samo z literaturą i sztuką – pisała Szejnert. – Pamiętamy fotografię płuc pani Chauchał, przewrócony wózek na schodach odeskich, ręce z listem, perłę na wadze [...]. Szczegół służy nam po to, byśmy lepiej rozumieli świat i siebie samych. Jest na miarę człowieka, ma kształt, można go zobaczyć, jeśli nie w rzeczywistości, to w wyobraźni. Można za jego pośrednictwem nawiązać kontakt z kimś, kto także go widzi. Szczegół wspomaga naszą pamięć, stanowi dla niej rodzaj rusztowania, umieszcza nas w przestrzeni i czasie.”⁵

Punkt wyjścia wszystkich tekstów opublikowanych w prezentowanym tomie stanowiła **rozmowa**, a formami, w jakich się ona zmaterializowała, były zaproponowane Autorom do wyboru: **wywiad** (trzydzieści cztery teksty w tomie, w tym dwa wywiady rzeki) oraz **reportaż** (trzy teksty w tomie, zarówno w wersji kanonicznej, jak i w formie zmierzającej w stronę eseju). Zanim studenci przystąpili do wyboru tematów, bohaterów i kształtu tworzonej następnie prac, dyskutowaliśmy wspólnie nad różnymi formami i aspektami wypowiedzi, analizowaliśmy przykładowe teksty publicystyczne i teoretyczne, a także słuchaliśmy ekspertek, Pań Mai Jaszewskiej, specjalizującej się w formach wywiadu prasowego i wywiadu rzeki⁶, oraz Agnieszki Żądło, twórczyni reportażu prasowych, radiowych, filmo-

⁴ Ibidem, s. 392.

⁵ Ibidem, s. 45.

⁶ Zob. np. wywiady rzeki: *Psychologia mitów greckich. Prawda symboli i archetypów. Rozmawia [z Zenonem Waldemarem Dudkiem] Maja Jaszewska* (2013) oraz *Nie i tak. Adam Ferency w rozmowie z Mają Jaszewską* (2017).

wych i książek reportażowych⁷, a ostatnio, w 2024 roku, także Anny Kamińskiej, autorki wywiadów i reportaży prasowych oraz książek reportażowych i biograficznych⁸. Dzięki naszym gościom mogliśmy poznać tajniki reporterskiej pracy i skorzystać z praktycznych wskazówek obejmujących różne etapy tworzenia wywiadu i reportażu, za co wszystkim Paniom wyrażamy w tym miejscu naszą wdzięczność. O tym, co zdecydowało o wyborze danej formy, poszczególni Autorzy piszą w zamieszczanych pod ich tekstami **notkach autoprezentacyjnych**, ujawniając nie tylko osobiste mikroportrety, ale też – często bardzo subiektywne – spojrzenia na realizowane przez siebie gatunki wypowiedzi. Lektura tych autoprezentacji ukazuje wieloaspektowy, zniuansowany, niekiedy nawet kontrowersyjny obraz wywiadu i reportażu, skłaniając do pogłębionej refleksji, nieraz też polemiki, i zachęcając do wcielania się w rolę rozmówcy, słuchacza czy komentatora. Pełne wykorzystanie na zajęciach uniwersyteckich oraz na lekcjach języka polskiego w szkole tego, co obydwie reprezentowane w tomie gatunki oferują współczesnym twórcom i odbiorcom, bohaterom i czytelnikom, może stanowić remedium na społeczną izolację i poczucie beznadziei, bo „życie warto jest rozmowy”, szkoła warta jest rozmowy, polonistyka i uniwersytet warto są rozmowy...

Spotkania z ekspertkami były możliwe dzięki wsparciu Dyrekcji Instytutu Polonistyki Stosowanej Wydziału Polonistyki UW, a wydanie tomu stało się faktem za sprawą Funduszu Doskonałości Dydaktycznej UW, za co składamy podziękowania na ręce Dyrektora IPS, Profesora Grzegorza Bąbiaka, oraz Prodziekana Wydziału Polonistyki UW ds. dydaktycznych, Doktora Łukasza Książyka. Dziękujemy również Profesor Danucie Krzyżyk za uważną, życzliwą lekturę i zrecenzowanie książki, a Zespołowi Domu Wydawniczego Elipsa za opublikowanie efektów naszej pracy.

Opiekę redaktorską nad tomem sprawował zespół złożony m.in. z reprezentantów studentów: Pani Kamili Niedbalskiej i Pana Krzysztofa Andrulonisa, którym za poświęcony czas i cenne uwagi redakcyjne składam w tym miejscu serdeczne podziękowania jako współredaktorka tomu i prowadząca zajęcia stylistyczne, od których się wszystko zaczęło. Dziękuję również mojej Siostrze, Monice Mikołajczuk, redaktor prowadzącej magazyn „Kraina Bugu”, autorce reportaży i wywiadów o ludziach, miejscach i sztuce Podlasia, dociekliwym pytaniom Moniki zawdzięczamy bowiem podjęcie kilku ważnych dla tomu decyzji redakcyjnych. Z wdzięcznością za radość współtworzenia i współprowadzenia pierwszych warsztatów stylistycznych

⁷ Zob. np. książka reportażowa Agnieszki Żądło *Znowu w grze. Śladami Polskiej Reprezentacji Kobiet Bezdomnych w Pilce Nożnej Ulicznej* (2013) oraz film dokumentalny w reżyserii Agnieszki Żądło: *601. Tragedia Buczy* (2023), nagrodzony w Kanadzie i Szwecji (2023) oraz w Polsce (nagrodą im. Teresy Torańskiej, 2024).

⁸ Zob. np. książki reportażowe i biograficzne Anny Kamińskiej: *Simona. Opowieść o niezwykłym życiu Simony Kossak* (2015), *Białowieża szeptem. Historie z Puszczy Białowieskiej* (2017), *Halina. Dziś już nie ma takich kobiet. Opowieść o himalaistce Halinie Krüger-Syrokomskiej* (2019, uhonorowana Nagrodą Literacką Zakopanego w 2020 oraz Grand Prix w konkursie na Książkę Górską Roku 2019) czy *Marek Jackowski. Głośniej! Historia twórcy Maanam* (2023).

na specjalizacji translatorskiej zwracam się też do Pani Ewy Kozłowskiej, która wniosła istotny wkład w kształt tych zajęć. A Autorom prac, zarówno tych, które znalazły się w tomie, jak i tych, które z przyczyn niezależnych od ich twórców nie mogły być do niego włączone⁹, oraz ich Rozmówcom dziękuję za trud włożony w powstanie owych tekstów i za umożliwienie nam, Czytelnikom, wejrzania w świat oglądany z ich osobistej, studenckiej i pracowniczej, polonistycznej i translatorskiej perspektywy. Ich życzliwości i otwartości na drugiego człowieka zawdzięczamy teksty, w których ujawnia się to, na co szczególną uwagę zwracał Ryszard Kapuściński:

Ważny jest wysiłek woli, odporność na załamania, dar wyrzekania się rzeczy niepotrzebnych. Musi temu towarzyszyć życzliwość innych ludzi. Trzeba pamiętać, że reportaż [podobnie jak wywiad – przyp. red.] jest zawsze pracą zbiorową, ma wielu autorów, nie można napisać go samemu. Na reportaż [i wywiad – przyp. red.] składają się cudze głosy i doświadczenia. [...] W tym sensie jest to kolektywny rodzaj pisarstwa¹⁰.

Tworzenie wywiadu oraz reportażu może więc stać się bezcennym ćwiczeniem w słuchaniu drugiego człowieka, w dążeniu do poznania i zrozumienia jego motywów i potrzeb, w podtrzymywaniu relacji z innymi. A są to umiejętności niezbędne nie tylko w pracy dobrego dziennikarza, ale także w pracy nauczyciela i tłumacza oraz w codziennym, szczęśliwym życiu.

Agnieszka Mikołajczuk

Praca nad tomem, który trafia właśnie do rąk Czytelnika, stanowiła dla mnie z wielu powodów inspirujące doświadczenie. Przede wszystkim pozwoliła spojrzeć na Wydział Polonistyki z nowych, nieznanych mi wcześniej perspektyw. Pięć lat spędzonych na nim nie wystarczyło, jak się okazuje, aby zgłębić różne jego tajniki, a także poznać dostatecznie dobrze związane z nim osoby. Mam w tym miejscu na myśli zarówno studentów, jak i pracowników – nie tylko naukowych, lecz również tych, bez których nasze funkcjonowanie na Wydziale musiałoby się obyć bez wielu sympatycznych akcentów, jak np. smaczne kanapki sprzedawane przez miłą panią z kawiarenki „Lalka”. W niniejszej publikacji szczególnie fascynujące wydają się wyłaniające się z poszczególnych tekstów sylwetki – postaci niebywale zróżnic-

⁹ Nasze zaproszenie do publikacji przyjęły bowiem także Panie Ewelina Bednarska i Maja Klimaszewska oraz Anna Najda, Dayana Rawita i Kinga Stańczak, twórczynie ważnych i ciekawych tekstów, jednak ze względu na decyzje swoich rozmówców ostatecznie nie mogły wzbogacić tomu włączeniem do niego własnych prac, czego bardzo żałujemy, wyrażając równocześnie uznanie dla poczucia odpowiedzialności i profesjonalnej uczciwości Auterek tych tekstów.

¹⁰ Ryszard Kapuściński, *Autoportret reportera*, wybór i wstęp Krystyna Strączek, Kraków: Znak, 2003, s. 52.

wanych, pełniących różne funkcje zawodowe i społeczne, ludzi znajdujących się w różnych, nieraz zwrotnych, punktach swych biografii. To zadziwiające, że dla takiego nieprzebranego bogactwa istnieje jakiś wspólny mianownik, a jest nim właśnie związek z warszawską polonistyką. Mam nadzieję, że w różnorodności tematów, wątków, refleksji, które udostępniamy Czytelnikom, każdy znajdzie coś dla siebie i uzna czas poświęcony na tę lekturę za wartość.

W tym miejscu należałoby zapewne skierować podziękowania do bardzo wielu osób, które przyczyniły się do powstania publikacji, a pośród nich bez wątpienia Autorów oraz ich Rozmówców. Mając w pamięci je wszystkie, ograniczę się jednak do wymienienia wprost dwóch z nich. Serdeczne podziękowania należą się Pani Profesor Agnieszce Mikołajczuk, bez której inicjatywy oraz późniejszego wielkiego zaangażowania tom ten nigdy by nie powstał. Słowa uznania kieruję również do Kamili Niedbalskiej, która nie szczędziła wysiłków zarówno na polu redakcji tekstów, jak i kwestii organizacyjnych. Efekty tej pracy mówią same za siebie – a przynajmniej takie jest moje najgłębsze przekonanie.

Krzysztof Andrulonis

Praca nad naszym wspólnym tomem była dla mnie niebywale rozwijająca. Umożliwiła mi bowiem nie tylko zdobycie jednego z pierwszych doświadczeń redaktorsko-wydawniczych, lecz także – a nawet przede wszystkim – pozwoliła na pełniejsze, wielostronne poznanie ludzi tworzących polonistyczną społeczność Uniwersytetu Warszawskiego. Historia każdego z bohaterów inspirowała, otwierała na nowe doświadczenia lub też tak po prostu dodaje otuchy – lektura zamieszczonych tu wywiadów i reportaży jest trochę jak rozmowa z przyjacielem w momencie, gdy najbardziej tego potrzebujemy: kiedy nam trudno, kiedy studenckie realia przytłaczają, a w dodatku widmo sesji przeraża.

Prozie studenckiego życia, edukacji, relacji i pracy, poświęcona jest pierwsza część tomu. Dopelnia ją część druga, skoncentrowana na miejscach i lokalach z topografii Uniwersytetu, które mają służyć zaspokajaniu różnych naszych pozadydaktycznych potrzeb. Część trzecia kieruje uwagę Czytelnika na czas pandemii oraz wojennego zagrożenia i cichych bohaterów tego czasu. W części czwartej natomiast zebraliśmy relacje, które ukazują wielość naukowych i organizacyjnych pasji studentów naszego Wydziału, podczas gdy część piąta prezentuje możliwości i sposoby realizacji polonistycznej kariery, spełniającej się zarówno w profesji nauczycielskiej, jak i innych zawodach. Kontynuację tego wątku znajdujemy w części szóstej, gdzie ukazane zostały zarówno perspektywy, jak i problemy międzyjęzykowych i translatorskich ścieżek edukacji i kariery. W kolejnej części tomu znalazły się prace, z których wyłania się obraz człowieka jako jednostki szukającej

swojego miejsca w świecie, walczącej o uznanie swej tożsamości oraz wolności wyboru. Część ósma natomiast obejmuje teksty skupione wokół humanistycznej wizji człowieka i kultury, a ostatnią część tworzą wywiady (w tym wywiady-rzeki) kreślące na panoramicznym tle historii Wydziału, Uniwersytetu i Polski barwne portrety tych, którzy na stałe związali się z warszawską polonistyką. Dopelnieniem całości są wprowadzane na początku poszczególnych części i całego tomu oraz w jego zakończeniu fragmenty wypowiedzi znawców wywiadu i reportażu. Cytaty te nadają zbiorowi prac studenckich kubistyczną, wielowymiarową formę. Służą pobudzeniu refleksji nad różnymi aspektami sztuki wywiadu i reportażu, dając też okazję do poszukiwania w zamieszczonych w tomie tekstach różnych sposobów realizacji wybranych wzorców gatunkowych oraz wszelkich przejawów kreacji, na które pozornie zdaje się brakować miejsca w literaturze *non-fiction*.

Za zaangażowanie sił twórczych, czasu i cierpliwości bardzo wielu osób, które nad tym tomem pracowały, należą się wszystkim podziękowania i życzenia dalszego rozwoju oraz radości z własnych działań i ze spotkania z drugim człowiekiem. Dołączam się zatem z tymi życzeniami do wyrażonych już przez pozostałych Współredaktorów tomu podziękowań skierowanych do Autorów i ich Rozmówców – za otwarcie się na dialog i umożliwienie nam wejrzenia w świat oglądany z ich indywidualnej perspektywy. Pani Profesor Agnieszce Mikołajczuk dziękuję w imieniu własnym i Autorów za możliwość publikacji naszych tekstów, za okazane wsparcie oraz dawanie poczucia, że nasz wysiłek włożony w przygotowanie prac zaliczeniowych nie jest „po nic”, bo nasz głos wart jest wysłuchania. Słowa uznania kieruję również do Krzysztofa Andrulonisa, którego nieocenione zaangażowanie i skuteczność w pobudzaniu innych do działania przyczyniły się w sposób znaczący do powstania naszego tomu. Drodzy Autorzy, Pani Profesor, Krzysztofie, dziękuję.

Drodzy Czytelnicy, zapraszamy do lektury.

Kamila Niedbalska

Warszawa, 22 marca 2024